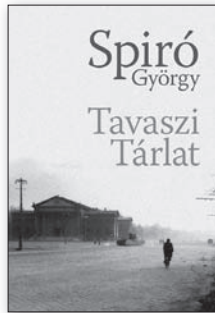

FIGYELŐ

Szépirodalom

SPIRÓ GYÖRGY: *Tavaszi Tárlat*

Spiró György legújabb regényének „hőse”, Fátray Gyula, a zsidó származású kispolgár a Rókusban vészeli át '56-ot, csak hallomásból értesül az „odakint” történekről. Spiró nem a forradalmi-ellenforradalmi megmozdulásokkal foglalkozik művében; Fátray kálváriáján keresztül mutatja be az időszakot, az októberi események előzményeit, következményeit, a rendszer egyik gyenge láncszemének életét, lelki rezdüléseit. Értelmetlen számon kérni a szerzón, miért nem bővítette ki a történetet, hogy nagyregényben jelenítse meg az akkori állapotokat, mivel nem az volt a célja, hogy a lincselésekkel, az orosz tankokkal, a közhangulattal vagy az '57-es megtorlásokkal foglalkozzon, konkrétumokat vagy azok átíratait felsorakoztatva. Spiró a hatalom és a kiszolgáltatottság kapcsolatát boncolgatja, a megalkuvó, korlátolt, naiv ember karakterét formázza meg, és annak a társadalomban betöltött szerepére irányítja a figyelmet.

Már az első oldalak után kiderül, hogy Fátray valójában nem hős, csak az író nevezi így szatirikusan. A tutyimutyi, értelmetlen munkakört betöltő „aktatologató” mérnök, aki még arra sem képes, hogy hozzá való nőn vegyen el, gyermekeket neveljen és a nevét magyaríttassa, védőbukorokban az aranyerét müteti, miközben körülötte országos jelentőségű események zajlanak. Itt kezdődnek a karkai áthallások; érdekes párhuzamokat lehet vonni Fátray és Joseph K. alakja között. A szorgalmas, középpozícióban lévő hivatalnok, az első ránézésre példás magánéletet élő, szerény, becsületes férfi egyik pillanatról a másikra csapdába kerül, kipécézték. Üldözőbe veszik a rendszer gyáva és neveltséges bábjai, káderei, kiközökken a mindennapok monotonitásából, járja a bürokrácia útvesztőit, egy számára idegen hatalom hálójában vergődik, elveszíti a választás szabadságát. Fátray nem ismeri a törvényt, amikor pedig kezdi megismerni, nem ismeri el, így képtelen megvédeni magát. Ismerősei, rokoni elfordulnak tőle, sekélyes em-

beri kapcsolatainak köszönhetően családjában sem kap szeretetet, törődést, megértést, figyelmet. A végki-csengés persze más, mint *A perben*, az átlagos magyar mentalitáshoz igazított. Fátray ugyan megpróbál tiltakozni, mégsem lép át az élet határán, nem érez szégyent a meghurcoltatások miatt. Miután egy szerencsés véletlennek köszönhetően tisztázódik a helyzete, ott folytatja, ahol abbahagyta – bár fásultabb és bizalmatlanabb, mint korábban –, mentséget keres és talál embertársai, valamint saját viselkedésére, ezzel szentesítve a törvénytelen eljárást, ráadásul bevallja, hogy ő valószínűleg ugyanúgy cselekedett volna, mint azok, akiket eleinte megvetett álnokságukért.

Fátray vergődésein keresztül képet kapunk az ötvenes évekről, a gyárak, a munkások életéről, az akkori főváros bizonyos helyszíneiről, és bepillantunk a képzőművészeti élet kulisszái mögé. Fátrayné szűrőjén át Spiró nemcsak a munkások, hanem a művészek szemszögéből is láttatja a tárgyalt időszakot, az ominózus '57-es Tavaszi Tárlatot megelőző készülődést, a megnyitó után kibontakozó vitákat, a felelőségre vonásokat, a pozícióban lévők svihákságát. Nem véletlen, hogy a kötet a jelentős kiállításról, egy új korszak nyitányának reprezentatív eseményéről kapta a címét, hiszen az akkori május 1-jei „nem kötelező” felvo-

mulás is egyfajta tavaszi tárlatként értékelhető, ugyanolyan sereg-szemle, mint a művészeké, a köpönyegforgató stratégia mellett tett hitvallás.

A *Tavaszi Tárlat* nem poszt-szocialista lektűr, ahogyan Bazsányi Sándor írja az *ÉS*-ben megjelent recenziójában, jóval több annál. Nyelvezete ugyan egyszerű, néhol zsurnalisztikus és erősen kötődik az elmúlt időszak beszédmódjához, a sztori azonban éppen ettől a nyelvhasználatától válik kiábrándítóan igazzá, ironikussá, a „giccses fordulatok” pedig szükségesek a hősök jellembrázolásához.

DEBRECENI BOGLÁRKA

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2010,*
288 oldal, 2990 Ft)

LOVAS ILDIKÓ: *A kis kavics*

Két haláleset közti idő képezi a posztmodern történetformálást meghaladni kívánó regény történetében a múltat. A kezdőpontot, a történet időszámításának elejét a jégcsappal szíven szúrt katonai biztos halála adja, a végét pedig, ahonnan elkezdődik a főhős meséje, az iskola padlásán talált öngyilkosé, akinek oly ragyogóak a fogai, mint az igazgyöngy. Az elbeszélő – a tanítást jobb híján vállaló magányos

nő, a férfiatlanított vidék városának lakója – azokat a kavicsokat igyekszik megragadni, amelyek a sors fogaskerekébe akadtak, s megváltoztatták a szabályosnak elgondolt élet rendjét.

A délvidéki háború ideje ez, kétségtelen, bár az időpont nincs meghatározva, ahogy a regény földrajzi tere sincs megnevezve: kora a számvetésnek, amikor a férjnek alkalmas férfiemberek vagy a határ másik oldalára szöktek, vagy besorozták őket katonának, s idegen vidéken harcolnak. A végtelenül magányos, életét inkább tudatosan, mint ösztönei révén megélő, mindent analizáló főhős amúgy éppen doktori értekezéséhez gyűjti az adatokat: társadalomtudósként a rég elhagyott, pókhálós padlásokat kutatja, újraírja a történelmet a város, a tárgyak, a könyvek és mindenféle feljegyzések, meditációk és szóbeli visszaemlékezések révén. A padlás ezért jut hangsúlyos szerephez: hullák rejtékhelye, az a hely, ahol a múlt értelme rejtőzik, talán éppen azért, hogy a jelen is elnyelje egyetlen jelentését.

Lovas Ildikó harmadik, a Kalligram Kiadónál megjelent regényének alcíme: *Léni és Leni Riefenstahl könyve*. A címben szereplő kavics értelme azon nyomban kiegészül az alcím nőalakjainak sorsával; az

egyikről kizárólag a mű elolvasása során tudhatunk meg ezt-azt, a másiktól azonban – lévén az elképzelt olvasó művelt olvasó – akad előzetes ismeretünk. A munkahelye padlásán elhalt férfi után kutakodó főhős, Kozma Léni életének aggályosan kibomló beszámolója mellett e másik, a nemzetiszocialista időben jelentős művésszé érő, Hitlerhez vonzódó, de pártpolitikailag kompromittálttá nem váló hősnő sztorija is előkerül. S a keresztnév azonossága miatt Leni lesz az, akivel ellenpontosíthatóvá válik a személy, a történet, a történelmi tapasztalat, mi több, az írás mint önmegvalósítási eseménysor. Leni Riefenstahl, aki nemcsak az egykori politikai propagandagépezet alkatrésze, de annak kitüntetett

jelentőségű alakítója, s akinek filmtörténeti értékű képei révén megnézhetjük, hogyan látták magukat a náciak, ahhoz a szerephez jut, amelynek révén Kozma Léninek saját életével kell szembenéznie. Léni a '90-es évek elején a maga negyven évét áttekintve föladja álmait, elengedi magától

a kitalált, kizárólag a feljegyzésekben létező, a kockás füzetben körvonalazódó, társul elképzelt hímet, a neki való férfit, a képelet teremtette Denys Finch Hattont.

Leni életének tapasztalata Léni életét változtatja meg. Leni a maga

sikereivel és hitványságával elélt néhányat Léni lehetséges életmozzanatai közül. A két nőalak nevében azonosnak tűnik ugyan, de a regényi történetük szerint nem. Leni a múlt, aki nem tud arról, milyen bűnök elkövetéséhez nyújt segédkezett, mégis bűnös. Léni a jelen, aki események nyomába ered, s egyszerre látója a jövőnek és a múltnak, valóság és fikció megélője, aki szerepéhez azáltal jut, hogy képes Leni tapasztalatainak használatára.

Lovas Ildikó regénye – miként korábbi kötetei, a *Kijárat az Adriára* és a *Spanyol menyasszony* – lineáris eseménysort vázol: részben naplóbejegyzéseken alapuló kortárs életrajzot, részben történelmi életrajzot imitál. A regény helyszíne, a történet ideje idézetek révén szüntelenül előbukkan – mint szakdolgozatokban a források – és azonosítottá válik. A hősnő a szorgosan vezetett kockás naplóból átvett részletek által ugyancsak identifikálható. A „valószínűsítés” algoritmusához hozzájárulnak a két, egymásba olvadó főhősnő kulturális élményei: az olvasmányok, filmek, szavak, hangok és helyek felidézései. Amelyek által jobban felismerhető, hol kuporog az a kavics, amely az amúgy szabályos életet tönkreteszi.

GÉCZI JÁNOS

(Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010,
328 oldal, 2990 Ft)

JACEK DEHNEL: *Lala*

Szokatlan kettősség jellemzi Jacek Dehnel *Lala* című regényét: az elsődleges elbeszélő (és ez esetben nyugodtan adjuk át magunkat a referenciális olvasat lehetőségének: maga a szerző) rendszeresen reflektál épp készülő könyvére (amit az olvasó végül a kezében tart), ugyanakkor az egyes párbeszédtek a végletekig igyekeznek lemásolni a hétköznapi beszélgetések spontaneitását, szerkesztetlenségét. Míg az előbbinek megvan a maga szövegszervezésbeli szükségessége, addig az utóbbi inkább zavarónak, meszterkéltnak hat egy írott, pontosabban íródi mivoltát ennyire hangsúlyozó szövegben.

Merthogy éppen ez lenne a helyzet tétje: még az utolsó pillanatban lejegyezni a nagymama, a címszereplő Lala történeteit. Lejegyezni, megörökíteni, nem engedni, hogy a világ számára is ugyanúgy homályba vesszenek, ahogy a szellemileg fokozatosan leépülő asszony egykori éles elméjében először csak összekuszálódnak, át- és újrarendeződnek, majd semmivé válnak az emlékek.

Amíg képes mesélni, a kelet-közép-európai polgárság talán sosem volt világa elevenedik meg az olvasó előtt. A történeteket mindvégig jellemzi egyfajta mesés jelleg, kezdve azzal, hogy Lala nagyapja,